

ELAZIĞ BELEDİYESİ KENT MEYDANI KENTSEL TASARIM YARIŞMASI

AÇIKLAMA RAPORU

I.PROBLEM TANIMI

Yarışma alanında saptanan temel problemler iki grupta toplanabilir; Birincisi, alanın bir kent meydanı olarak **tanımsızlığı** ve kimliksizliği, ikincisi ise alanın araç trafiği ile **bölünmüşlüğü**dür (Şekil 1).

Şekil 1. Alanda gözlenen tanımsızlık ve bölünmüşlük problemleri

Elazığ ve benzeri iller, Doğu Anadolu'dan batıya göç sürecinde geçiş aşamasını oluşturan 'tampon kent' rolünü üstlendiklerinden, 'kırsal alışkanlıklar ve özgünlükler' ile kentsel modernleşmenin gerektirdiği altyapı ve bunun beraberinde getirdiği 'modern anonimite' arasındaki diyalektiğin çok açık yaşandığı sahneleri oluştururlar. Bu anlamda kır-kent diyalektiğinin ifadesi buradaki kentsel yaşantının tezahür zeminidir. Tanımlanan probleme çözüm önerisi de bu zeminin potansiyelleri üzerine inşa edilmiştir (Şekil 2).

Şekil 2. Öneri düzenlemenin temel oluşum ilkeleri

II.KENT MEYDANI ÇÖZÜM ÖNERİSİ

Yukarıda tanımlanan temel iki problem doğrultusunda, öneri kentsel tasarım konsepti, *Anadolu Kırsalı* kimliği ile *Modern Anadolu Kentleşmesi* kavramlarının etkileşimi teması üzerine kurulmuştur. Bu bağlamda, Anadolu geleneksel ve gündelik yaşamının 'sıradan' unsurlarının sancılı gelişen kentleşme problemine çözüm olabilme potansiyeli tasarım konseptinin ana çıkış noktasını oluşturmuştur. Anadolu mimarlığının pek çok konvansiyonel ögesinin yanısıra, yarışma alanındaki problemlere ve bölgenin iklimsel ve gündelik işleyiş dinamikleri de gözönüne alınarak

iki temel geleneksel kavram ve bileşen tasarım fikrinin omurgasını oluşturmuştur; **talvar** ve **taş köprü**... (Şekil 3)

Şekil 3. Doğu ve Güney Anadolu'da gündelik hayatı belirleyen kentsel mekan örtücü elemanı **Talvar** ve Anadolu Kırsalının şiirsel imgelerinden biri olan **Taş Köprü**

Bu iki öge sırasıyla, başlangıçta tanımlanan kentleşmeye dair 'dertlere' kırsal 'devalar' olarak çözüm önerisinin kalbine oturtulmuştur. Burada önerilen **Talvar** yorumlaması, bünyesinde barındırdığı; çardak, kamelya, pergola, kiosk, arkad gibi pek çok tür 'kent saçağı' tipolojilerinden türeyerek, yarışma alanının etrafına sakince kol kanat gererek alandaki '*tanımsızlık*' problemine çare olmayı hedeflerken, kentliye ve özellikle de sıradan insana tanıdık bir dost gibi onu rahatlatır, kimliğini ve aidiyetlerini hatırlatır. Anadolu kırsal peyzajının çok karakteristik bir figürü olan **Taş Köprü** ise, buradaki yorumuyla, Anadolulu'nun kırsaldaki hareketliliğini yer yer kesintiye uğratan dereleri, çayları (ki burada alanı bölen trafik akıntısının oluşturduğu engele karşılık gelmektedir) aşmak için yerel malzeme ve konvansiyonel yöntemlerle yapageldiği, asırlardır o yerde olmanın ifadesi olan 'harabe estetiğinden' kaynaklanan yalnız ve hüznü karakteriyle Anadolu'yu ve O'nun hikayesini de anlatan bu mimari objelerin, bu kez yarışma alanını bölen trafik akıntısının oluşturduğu engeli aşmak için devşirilmiş bir türevidir. Yarışma alanının iki ucunda tanımlanan ve daha kentsel (hatta formal) karaktere sahip iki meydancığı birbirine bağlayan altında ve üstünde pek çok işlevi de barındıran bu 'kentsel rampa eksen', adeta bir derenin iki yanındaki çimenler üzerine serilmiş iki *kilimi* (ve o kilim üzerinde biraraya gelmiş, birleşmiş dost meclislerini) birbirine kavuşturan kavramsal bir köprüdür (Şekil 4)...

Şekil 4. Kent içi kırsal ve kolektif bir deneyim mekanı olarak kilim

Talvar ve Taş Köprü, üst kotta yer alan ve çeşitli rekreasyon işlevleri ve alanları barındıran 'asma güzergah' aracılığıyla birbiriyle buluşur ve 'hemhal' olurlar. Dolayısıyla bu 'kadim ikili', meydanadaki herkesi üçüncü boyuttaki bir hareketlilik içinde birbirine bağlayan, meydana bambaşka yüksekliklerden, çok farklı açılardan algılamayı sağlayan dinamik vistalar sunan bir kent objesine de dönüşür (Şekil 5).

Şekil 5. Kent Meydanı zeminin üçüncü boyuta taşıyarak dolaşım ve algı sürekliliği yaratan bir kent objesi olarak **Talvar** ve **Taş Köprü** ikilisi

Yarışma alanının çeperlerini oluşturan mevcut apartman dokusunun cephelerinin rehabilite edilmesi sorununa ise, talvarın dış çeperinin bir yansıması olarak bir alışveriş arkadı giydirilmesiyle Gazi Caddesi de her iki tarafından tanımlanmış kimlikli bir kentsel mekana dönüştürülmesi ile çözüm getirilmiştir. Bu sayede göz hizasında cephe algısı onarılıp rehabilite edilirken önerilen müdahalenin üst katlardaki apartman dilinin algılanması engellenmesi sağlanmıştır. Böylece tüm cephenin giydirilerek banalleşme riski yerine basit onarım ile ekonomik bir çözüm de getirilmiştir(Şekil 6).

Şekil 6. Yarışma alanı çeperindeki mevcut cephelere müdahale ile kentsel mekan oluşumu

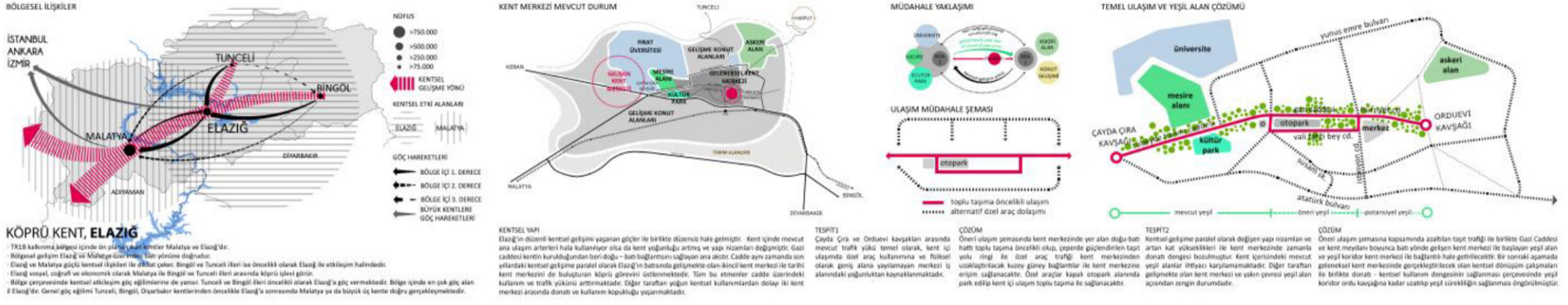
1.KENTSEL PLANLAMA ve TRAFİK DÜZENLEME İLKELERİ

Elazığ kenti Doğu Anadolu Bölgesinin batısında yer almaktadır. Malatya, Bingöl ve Tunceli ile birlikte oluşturduğu TRB1 bölgesi Yukarı Fırat havzasını kapsamaktadır. Bölge Fırat Nehri ve kolları üzerinde yer alan baraj gölleri nedeni ile bölge içerisinde elverişli iklim koşulları ve gelişmişlik düzeyi ile ön plana çıkmaktadır.

Bölgede ön plana çıkan kentler Malatya ve Elazığ'dır. Malatya ili gelişmişlik düzeyi ve Büyükşehir olması sebebi ile ön plana çıkarken Elazığ kenti coğrafi konumundan dolayı merkez – geçiş bölgesinde yer alması ile dikkat çeker. Bölgesel gelişim doğuda Tunceli ve Bingöl ile başlayıp Elazığ üzerinden Malatya ile batı yönünde ilerler. Elazığ ve Malatya güçlü kentsel ilişkileri ile dikkat çeker. Bingöl ve Tunceli illeri ise öncelikli olarak Elazığ ile etkileşim halindedir. Elazığ sosyal, coğrafi ve ekonomik olarak Malatya ile Bingöl ve Tunceli illeri arasında köprü işlevi görür. Bölge çerçevesinde kentsel etkileşim göç eğilimlerine de yansır. Tunceli ve Bingöl illeri öncelikli olarak Elazığ'a göç vermektedir. Bölge içinde en çok göç alan il Elazığ'dır. Genel göç eğilimi Tunceli, Bingöl, Diyarbakır kentlerinden öncelikle Elazığ'a sonrasında Malatya ya da büyük üç kente doğru gerçekleşmektedir.

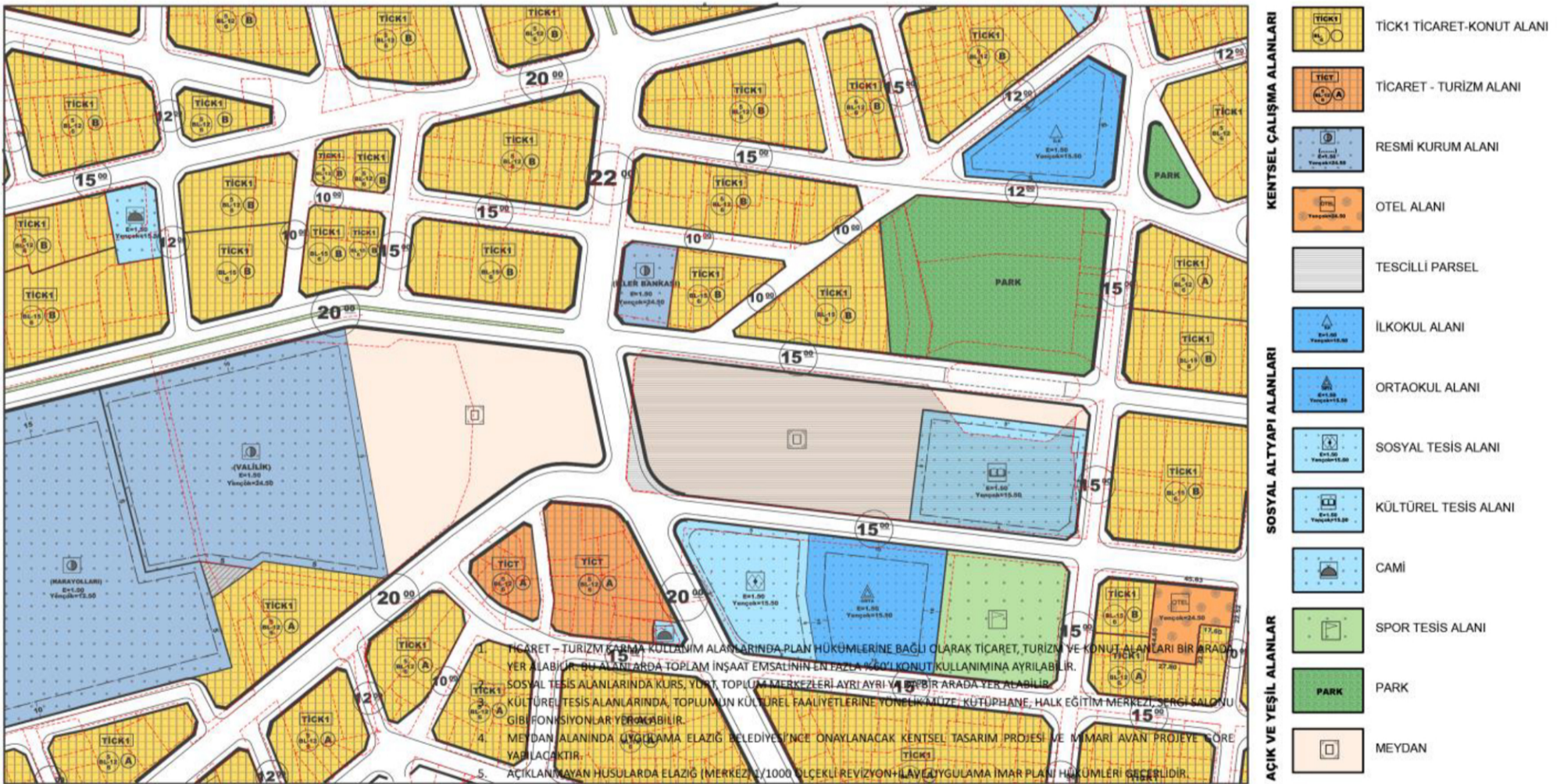
Tarihi kent yerleşimi Harput'ta elverişli olmayan doğal koşullar sebebi ile Elazığ kenti 1834 yılında bugünkü merkezinde kurulmuştur. 1950'li yıllara kadar planlı gelişim gösteren kent, sanayi ve daha sonraki yıllarda gerçekleşen Keban Barajı inşaatı ile sular altında kalan yerleşimlerden gelen göç ile birlikte düzensiz gelişmiştir. Bu yıllar içerisinde ana ulaşım arterleri hala kullanılıyor olsa da kent yoğunluğu artmış ve yapı nizamları değişmiş. Bahçeli 2 katlı kerpiç konut binaları yerini bitişik nizamda yüksek katlı beton yapılara bırakmıştır. Kent merkezinin dikey gelişimi sonucunda mevcut kentsel donatılar yetersiz hale gelmiştir. Kent düzensiz gelişimini sürdürürken merkezi yönetimlerce gerçekleştirilen planlama çalışmaları yerel özelliklerle bütünlük gösterememiş ve düzensiz gelişimin önüne geçmekte başarısız olmuştur. Gazi caddesi kentin kurulduğundan beri doğu – batı bağlantısını sağlayan ana aks durumundadır. Cadde aynı zamanda son yıllardaki kentsel gelişime paralel olarak Elazığ'ın batısında gelişmekte olan ikincil kent merkezi ile tarihi kent merkezini de buluşturan köprü görevini üstlenmektedir. Tüm bu etmenler cadde üzerindeki kullanım ve trafik yükünü arttırmaktadır. Diğer taraftan yoğun kentsel kullanımlardan dolayı iki kent merkezi arasında donatı ve kullanım kopukluğu yaşanmaktadır.

Temel planlama prensibi olarak geleneksel kent merkezi ile batıda gelişmekte olan kent merkezinin ilişkileri öncelikle Gazi ve Tevfik Bey caddeleri üzerindeki trafiğin çevre ulaşım bağlantıları ile birlikte düzenlenmesi ile yeniden güçlendirilecektir. Bu kapsamda geliştirilen öneri ulaşım şemasına göre kent merkezinde yer alan doğu-batı hattı toplu taşıma öncelikli hale getirilecek olup merkez çevresinde güçlendirilen taşıt yolu ringi ile özel araç trafiği kent merkezinden uzaklaştırılacak kuzey güney bağlantılar ile kent merkezine erişim sağlanacaktır. Özel araçlar kapalı otopark alanında park edilip kent içi ulaşım toplu taşıma ile sağlanacaktır (Şekil 7).

Şekil 7 Kentsel planlama ilkeleri

Kent merkezinde bulunan yeşil alanlar kent geneli ile karşılaştırıldığında yetersiz durumdadır. Gelişmekte olan kent merkezi çevresinde yer mesire alanı, Kültür Park ve Fırat Üniversite'si ile birlikte yeşil alan bakımından zengindir. Öneri ulaşım şemasına kapsamında azaltılan taşıt trafiği ile birlikte Gazi Caddesi ve kent meydanı boyunca batı yönde gelişen kent merkezi ile başlayan yeşil alan ve yeşil koridor kent merkezi ile bağlantılı hale getirilecektir. Bir sonraki aşamada geleneksel kent merkezinde gerçekleştirilecek olan kentsel dönüşüm çalışmaları ile birlikte donatı - kentsel kullanım dengesinin sağlanması çerçevesinde yeşil koridor ordu kavşağına kadar uzatılıp yeşil sürekliliğin sağlanması öngörülmüştür (Şekil 8).

Şekil 8. Öneri imar planı

2.MİMARİ ÖGELER VE MEKANSAL KURGU İLKELERİ

Yukarıda tariflenen ana fikir doğrultusunda, yarışma alanında yer alacak öneri kent meydanı, bir kutbunda, Valilik binası önünde yer alacak, görece daha resmi, daha formal bir alt-meydan, diğer kutbunda ise, halkın ve özellikle de gençliğin yoğunlaştığı, daha serbest, daha dinamik ve daha gündelik karaktere sahip bir diğer alt-meydan arasında uzanan doğal, özgür bir çayır olarak kurgulanmıştır. Bu iki meydanı bağlayan zemini, aradan geçen araç trafiğinin üzerinden usulca yükselten bir kentsel rampa altına ve üzerine aldığı işlevlerle küçük ölçekli bir omurga yapı

oluşturarak, alanda gerekli donatıları da regüle eden ve dolayısıyla kentsel alanı kullanıcıya serbestçe ve özgürce bırakan, ve Anadolu Kültürünün belkemiği de olan, 'derleyici, toparlayıcı' bir 'ana' figürüdür. Meydanı kuşatan varlığıyla *Talvar* ile birlikte bu *köprü* aksı, 'hanelerini' koruyup kollayan bir Anadolu ebeveyni rolü üstlenirler kentin yeni meydanı için (Şekil 9).

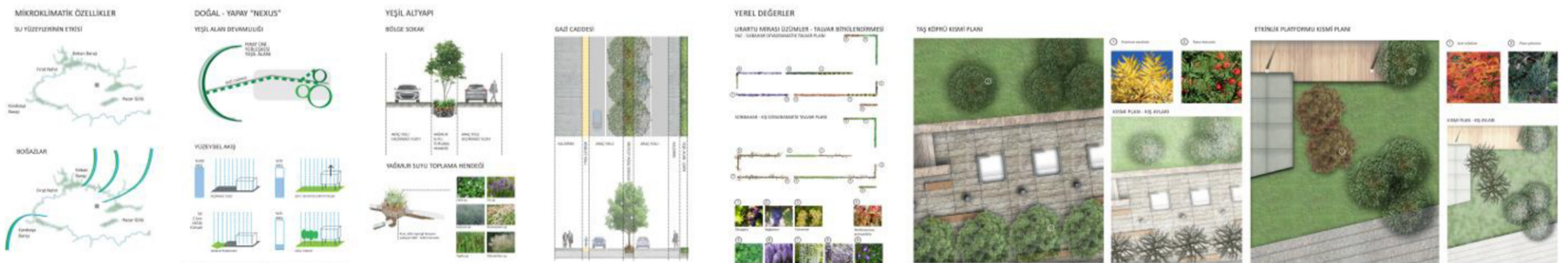
Şekil 9. İki kutupta yer alan alt-meydanları, aralarındaki çayırın üzerinden bağlayan köprü rampa ve çeper tanımlayıcı kent saçağı altında yer alan 'asma güzergah' üzerine takılı kentsel donatılardan oluşan kent meydanı önerisi

3. PEYZAJ DÜZENLEME ve BİTKİLENDİRME İLKELERİ

Elazığ ili Doğu Anadolu'nun Yukarı Fırat bölgesinde yer alır. Jeolojik yapısı farklı yaşta metamorfik, magmatik, tortul ve volkanik kayalar içerir. Dağ, ova ve platolar ilin jeomorfolojik bileşenleridir. Güneybatı ve kuzeydoğuda Güneydoğu Toroslar, güneyde Maden Dağı, güneydoğuda Akdağ, Keban Barajı'na doğru dizi ovalar; Hazar Gölüne doğru ise delta formasyonlarından oluşur.

1970'lerde GAP ile kapsamında Fırat Nehri üzerinde inşa edilen Keban Barajı, Karakaya Barajı, doğal Hazar Gölü ile birlikte Elazığ bulunduğu bölge içerisinde daha ılıman mikroklimatik özelliğe sahip bir alan haline gelmiştir. Bu mikroklimatik özellik, bölgede boğaz adı verilen derin vadiler ile pekiştirmektedir. Maden Oluğu ve Kömürhan boğazları kışın güneyindeki daha ılık ve nemli hava kütlelerini kentin içine alır. Hakim rüzgar yönü doğubatı 52°'dir. Ortalama sıcaklık Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarında 30°C civarında seyretmektedir. Bitki örtüsü step, orman, subalpin ve sulak alan gibi farklı özellikleri içerir. Flora zenginliği ile birlikte fauna çeşitliliği de dikkate değerdir. Fakat, pek çok doğal alan antropojen etkiler ile stepe dönüşmektedir. Bu durum yapılan peyzaj tasarımlarında göz ardı edilmemesi gereken bir durumdur. Bu nedenle proje alanı ölçeğinde Meşe türlerinden oluşan bir "Vilayet Korusu" önerilmekte ve yaklaşık 806 ağaçtan oluşan mevcut bitki dokusu korunmuştur.

Elazığ yöresinin içinde barındırdığı farklı habitatlar, alan içinde sergilenmeye çalışılmıştır. Taş Köprü'nün birbirine teyellediği iki açık yeşil alan çayır olarak adlandırılarak, *Astragalus* sp. ve *Artemisia* sp. bitkileri başta olmak üzere *Papaver* sp., *Galanthus* sp., ve *Verbena* sp., gibi yer örtücü türlerini içermektedir. Bu türler farklı çiçeklenme zamanları ile alışılmış çim alanın monokrom etkisi dağıtılmak istenmiştir. Önerilen bu türler yerel olduğu için tohum ekimlerinden iki sene sonra herhangi bir sulama sistemi gerektirmezler. Bu özellik sadece yerötlürücü bitki tercihlerinde değil aynı zamanda bitkisel tasarımda kullanılan diğer formlardaki türlerde de geçerlidir. Bu bitkilendirme prensibi ile sürdürülebilir bakım takvimi oluşturulması sağlanabilecektir. *Acer pseudoplatanus*, *Pinus sylvestris* "Fastigiata", *Acer tataricum*, *Taxus media*, *Taxus baccata*, *Betula utilis*, *Acer trifolium*, *Populus tremula* "Erecta", *Fraxinus excelsior* H7 zonu türleri ile mevcut vejetasyon dokusu pekiştirilmiştir. Tür seçiminde kent içinde önemli bir odak haline gelecek bu dış mekanın dinamizmi renklenme özellikleri ile vurgulanmak istenmiştir. "Talvar" Anadolu'nun üzüm ambarlarından en önemlisi ve Dünya'da altıncı sırada olan Elazığ'ın üzümlerinin deneyimlenebileceği, geçirdikleri dönüşümün gözlemlenebileceği ve gölgesinde vakit geçirebilecekleri bir strüktürdür. Urartu mirası olan üzüm türlerinden Öküzgözü, Boğazkere ve Tahannebi kentin yerel zenginliklerini anımsatmak için talvar üzerinde önerilmektedir. Bu türlerin yanısıra *Hadera helix*, *Wisteria sinensis* ve varyeteleri, *Parthenocissus quinquefolia*, *Vinca minor* bitkisel tasarımda kullanılmıştır. Yapısal peyzaj ana kararlarından biri Elazığ kent merkezindeki proje alanı içinde yağmur suyu toplama hendeklerinde yağmur ve eriyen kar suyunu yüzeysel akış ile toplamak ve derin köklü bitkiler ile alan içinde yağmur suyunu desarj etmeden geçirimsiz yüzeylerin drenajını çözmektedir. Hendekler, Gazi Caddesi'nin bir bölümünde (mevcut ağaçlara zarar vermeden), yayalaştırılan Bölge Sokağı'nda ve geniş geçirimsiz yüzeylerde yüzey eğiminin yönünde planlanmıştır. Hendeklerde, *Pennisetum* sp., *Miscanthus* sp., *Carex* sp., *Typha* sp. türleri ve suya dayanıklı *Acer campestre* "Elsrijk" tijli ağaç türü önerilmiştir. Sert zeminlerde ise yörenin yerel doğal taşı bazalt, kumtaşı ve tamamlayıcı olarak ahşap kullanılmıştır. Kent mobilyaları taş ve ahşap malzemelerin bir arada kullanılmasına dikkat edilmiştir. Banklar, tekli, ikili ve çoklu plan düzenlerinde olup kullanıcının beklentisine göre tercih seçenekleri sunmaktadır. Böylece bireysel ve sosyal aktivite çeşitliliği desteklenmektedir. Yerel maden olan bakırın kullanıldığı aydınlatma armatürleri, çöp kutuları, tabela sistemleri önerilmiştir. Peyzaj kararları genelinde sürdürülebilirlik ve yerellik esaslarını vurgulanırken; özelinde yapısal mirasın yanında somut olmayan kültürel değerler hatırlatılmak önemsenmiştir. Peyzaj tasarımı kavramsal yaklaşımının esası doğal sürdürülebilirlik ile birlikte nesiller arası kültürel devamlılığı kurgulamak olmuştur (Şekil 10).

Şekil 10. Peyzaj ve bitkilendirme ilkeleri